ŞCOLILE BLAJULUI ŞI SCOALA ARDELEANĂ
– DISTINCŢII ŞI DELIMITĂRI CONCEPTUALE –

Ion BUZAŞI
(Universitatea „1 Decembrie 1918“, Alba Iulia)

Blajul nu este un castru roman precum Napoca (Clujul), Potaissa (Turda), Poroliossum (Zalău) şi atâtea altele de pe cuprinsul mândrei Transilvanii, dar este oraşul în care de mai bine de un pătrar de mileniu pulsează viu „spiritul Romei“. Întemeietorul său este episcopul vizionar şi martir Inocenţiu Micu-Klein. Lui îi aparţine Blajul ca oraş românesc şi centru al bisericii greco-catolice a românilor. El a ctitorit Blajul în urmă cu mai bine de un sfert de mileniu, în primăvara anului 1737 când s-a gândit să ridice aici „o cetate de credinţă şi mândrie românească“. El vorbeşte pentru prima dată despre oropsita „plebs valachica“, disprețuită de neamurile stăpânitoare de atunci ale Transilvaniei, ca de o *naţiune*, ale cărei drepturi legitime le afirmă cu un curaj deosebit, nemaiîntâlnit până atunci, în memorii adresate împăratului sau în diete. Şi vorbeşte cu atâta ardoare încât inamicii neamului românesc sunt cuprinşi de o furie oarbă şi-i caută pieirea. Luptă singur împotriva tuturor, încât ierarhii şi credincioşii bisericii unite, într-o scrisoare trimisă Curţii Imperiale din Viena, înfăţişează starea disperată a vlădicului prigonit pentru dreptate: „În contra lui sunt toţi, iar el în numele clerului şi naţiunii este singur în contra tuturor, aşa încât nici nu ar fi o mirare, dacă el pentru feluritele asupriri şi-ar pierde mintea!“[1]. Martiriul său prevesteşte

[1] *Apud* Corneliu Albu, *Pe urmele lui Inocenţiu Micu-Klein*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1983, p. 112.

BDD-V1878 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)

suferința Iancului: nebun pentru națiune. Vrednicul ierarh nu şi-a pierdut mințile, s-a ținut tare, dar cu durere în suflet a trebuit să părăsească oraşul pe care-l întemeiase şi să-şi petreacă restul vieții în amărăciunea exilului la Roma. Ca şi Bălcescu, mai târziu a fost măcinat sufleteşte de dorul patriei şi nu cred că există în toată literatura epistolară românească o mai superbă profesiune de credință a unui patriot: „Nu ştiu prin ce dulceață ne atrage pământul natal şi nu ne îngăduie să-l uităm. Zilele mele sunt spre asfințit şi aş vrea ca sufletul în timpul când se va despărți de corp să fie încredințat Creatorului … şi oasele mele să aştepte obştească învierе în mănăstirea din Blaj, fiindcă este cunoscut că după bunătatea divină *eu am fost cel care am pus prima piatră*“[2].

Nu vom face greşeala să spunem că el vorbeşte pentru prima dată de originea noastră romană şi despre latinitatea limbii. Au vorbit şi cronicarii, e drept, au vorbit şi umanişti ca Nicolaus Olahus. Dar pentru Inocențiu Micu-Klein latinitatea este o revelație. Dacă suferea mereu că neamul său, stăpân de drept pe aceste locuri, este socotit, cu dispreț şi aroganță nemeşească, „plebs valachica“ se ilumineză acum la găsirea *originii nobiliare*, nu în sensul diplomelor feudale, ci în înțelesul unei strălucири istorice. Toți reprezentanții Şcolii Ardelene îl vor urma cu nestrămutată convingere în enunțarea latinității ca un *argument* al legitimității noastre de popor roman în spațiul carpato-dunărean.

„A fi ardelean înseamnă să duci un gând până la capăt“ — spune Lucian Blaga. Nici unui cărturar român nu i se potriveşte mai bine această cugetare blagiană ca lui Inocențiu Micu-Klein. Primit în Dieta transilvană, începe argumentarea — în avântate pledoarii — pentru obținerea de drepturi firești în favoarea oropsiților săi conaționali. Este întrerupt, huiduit, gata să fie aruncat pe fereastră, dar nu renunță. Când vede că glasul său în Dieta transilvană este „vox clamantis in deserto“ reia seria memoriilor către curtea din Viena, prin care este un Înainte-mergător; de la *Supplex Libellus Valachorum* (1791), prin testamentul mişcător al Iancului care-şi lasă toată averea pentru înființarea unei Academii de drept la Sibiu, tare crezând că românii prin lege îşi vor dobândi cuvenita recunoaştere şi drepturile lor firești, prin *Memorandum-ul* (1892), până la Declarația de la Alba Iulia din 1918 — Inocențiu Micu-Klein a impus o tactică de luptă națională, memorandismul sau petiționarismul, ca mod de acțiune bazat pe forme juridice şi o strategie, în care „procesul“ este transmis de la o generație la

[2] *Apud* Corneliu Albu, *op. cit*., p. 255.

BDD-V1878 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)

alta[3]. N-a reuşit nici pe această cale, dar n-a renunţat şi, din exilul de la Roma, se adresa blăjenilor săi dragi cu aceste cuvinte testamentare: „Să aveţi inima mare, vocile tuturor unite împreună şi deschideţi ochii şi să înălţaţi cuvântul, lepădaţi toată frica pentru direptate“[4]. Un şir lung de martiri din istoria noastră stă sub semnul acestui biblic îndemn al episcopului: „lepădaţi toată frica pentru dreptate“.

Ultimii ani au îmbogăţit imaginea episcopului-întemeietor cu aceea a pasiunii pentru literatura latină. Ne-a lăsat în manuscris o antologie, publicată de curând, în anul tricentenarului naşterii sale, 1992, antologie intitulată *Ilustrium poetarum flores* — (Cele mai frumoase creaţii ale poeţilor), un fel de dicţionar al înţelepciunii în care categoriile moralei şi existenţei (de la abstinenţă la viciu), orânduite alfabetic, sunt ilustrate cu fragmente din poezia şi proza latină. *Cultul pentru latinitate* este o altă componentă a faptei sale patriotice, pentru că, spunea Eminescu, „sămânţa din care a răsărit acest popor este nobilă şi poporul român nu va pieri decât atunci când va uita nobila sa obârşie“[5]. La acest permanent şi vital memento ne îndeamnă Blajul prin dascălii şi arhiereii ce i-au urmat lui Inocenţiu.

Gândul său vizionar s-a întrupat în fapta culturală, politică şi religioasă a Şcolii Ardelene, a generaţiei paşoptiste şi memorandiste, a generaţiei Marii Uniri şi a generaţiei de preoţi şi profesori care au dus spiritul Blajului în perioada interbelică şi după al doilea război mondial până în anul 1948, an nefast pentru oraşul, şcolile şi biserica întemeiate de Inocenţiu Micu-Klein.

Cultura ca formă a iubirii de neam, preoţia şi învăţământul, altarul şi catedra în slujba propăşirii neamului românesc, conştiinţa şi mândria originii latine, dragostea pentru istoria şi limba românească, deschiderea spre formele culturii occidentale sunt *coordonatele spiritului blăjean în cultură*, sau — cum avea să spună mai târziu Mircea Eliade — sunt semnele ce vor imprima „pecetea“ Blajului în literatura română: „… Făclia aprinsă la Blaj acum 200 de ani n-a mai putut fi stinsă de atunci — şi nici nu se va stinge vreodată. Episcopul Inochentie Micu n-a trecut-o numai vrednicului său urmaş, Petru Pavel Aron; el a încredinţat-o sutelor şi miilor de tineri ardelenei care au învăţat atunci în Şcolile Blajului. Odată trezită, conştiinţa latinităţii noastre, nimeni şi nimic n-a mai

[3] Eugen Simion, *Ion Inochiente Micu (Klein), părintele Şcolii Ardelene*, în „Limba şi literatura română“, nr. 1/1993, p. 48.
[4] *Ibid.*
[5] M. Eminescu, *Mândria de a fi român*, în „Timpul“, 1878, 16 apr.

BDD-V1878 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)

putut-o nimici; de generații, ea face parte din însăşi conştiința noastră de români. Limba, literatura şi cultura românească modernă poartă pecetea făurită de Blaj — cu câte lacrimi, cu cât sânge şi cu cât geniu o ştie numai istoricul care şi-a închinat viața cercetând această operă eroică. Asemenea creații spirituale n-au moarte, căci ele s-au identificat cu însuşi geniul neamului care le-a dat naştere“[6].

După îndemnul şi pilda lui, la Blaj, „biserică-şcoală-națiune“ alcătuiesc o sacră triadă de o complementaritate şi de o interferență atât de puternice, încât e dusă până la contopire. Când în 1754, episcopul Petru Pavel Aron deschide Şcolile Blajului, supranumindu-le inspirat, vizionar şi poetic, „fântânile darurilor“, va spune într-o generoasă „înştiințare“ că sunt „deschise tuturor, de toată vârsta, pentru a se deprinde în cetanie, cântare şi scrisoare, nici o plată de la ucenici aşteptându-se“[7]. Iar un elev al Blajului, istoricul Florian Aron, dascălul de mai târziu al lui Nicolae Bălcescu, rostea un crez valabil pentru toți dascălii şi şcolarii Blajului, descinzând tot din abnegația şi jertfa vlădicului întemeietor: „N-am venit pentru mine şi pentru folosul meu în această lume, ci pentru neamul din care fac parte“[8] — traducere liberă a unui adagiu latin prezent în antologia lui Inocențiu Micu-Klein: *Homo non sibi, sed patriae natus est*. Cu asemenea dascăli şi cu asemenea şcolari, „fântânile darurilor“ şi-au dovedit în veac imensa lor vrednicie pentru neamul românesc. De aceea, era îndreptățit Timotei Cipariu, cu ocazia centenarului întemeierii şcolilor blăjene, într-un discurs antologic, şi printr-un şir de interogații retorice să fixeze locul unic al acestor instituții de învățământ în cultura română: „… Care şcoală între toate şcolile româneşti poate să arate atâți bărbați mari ieşiți din sânul lor? … Unde a putut sămânța aruncată de economul cel bun să aducă roduri mai însemnate de cum a adus sămânța revărsată pe acest loc, ce se părea cel mai steril şi mai rău cultivat? Unde s-au văzut cândva ostenele şi sudori mai bine răsplătite? Unde seceriş mai mulțumitor decât pe acest înțelenit câmp şi unde lucrători aşa de puțini se văzură la început? Unde s-a putut cândva cu mijloace aşa de puține a se câştiga efecturi mai însemnătoare de cum ne arată istoria acestui loc şi acestor şcoale?“[9]

Pentru că Şcolile Blajului, înainte de a fi şcoli confesionale, au fost şcoli naționale, au fost „şcoala şcolilor româneşti“, cei şcoliți la Blaj răspândindu-se în

[6] *Omagiu Şcolilor din Blaj*, Paris, 1955, p. 148.
[7] Teodor Seiceanu, Ion Buzaşi, *Blajul. O istorie în texte*, Editura Demiurg, 1993, p. 87.
[8] *Apud* Iacob Mârza, *Şcoală şi națiune. Şcolile Blajului în epoca renaşterii naționale*, Cluj, Editura Dacia, 1987, p. 78.
[9] Timotei Cipariu, *Discursuri*, Cluj, Editura Dacia, 1977, (seria „Restituiri“), p. 21.

BDD-V1878 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)

toate provinciile româneşti, unde au dus cuvântul adevărului şi al iubirii de neam. Aceste şcoli, împreună cu cele care au gravitat ca nişte sateliţi în jurul lor, (şcolile româneşti greco-catolice de la Beiuş, Năsăud, Gherla) au imprimat Transilvaniei caracterul de provincie pedagogică, în sensul de provincie culturală, cu dascăli pătrunşi de menirea lor de a sluji neamul cu oricâte sacrificii. Ele trăiesc primul moment de elevaţie intelectuală prin cărturarii, profesorii-călugări, care au fost corifeii Şcolii Ardelene, al cărui nucleu de foc a fost Blajul, şi pe care atât de frumos îi caracterizează N. Iorga: „Aici e pământul sfânt al Blajului, în locurile unde au scris cu sângele inimii lor şi au învăţat pe alţii cu toată căldura credinţei ce stătea strânşi acei înainte-mergători ai culturii naţionale româneşti care au fost blândul călugăr Samuil Clain, asprul muncitor fanatic Şincai şi cumintele alcătuitor de teorii Petru Maior“[10]. Iar de la Şincai până la Ştefan Manciulea, într-o impresionantă perindare de generaţii, preoţi, profesori, slujitori ai altarului şi ai catedrei, nu făceau diferenţa între cele două forme de servire a neamului decât prin exigenţă de ritual.

De la Inocenţiu Micu-Klein şi de la învăţaţii Şcolii Ardelene va trona în Blaj dragostea pentru limba românească, - semn distinct şi fără de moarte al fiinţei naţionale. La Andrei Mureşanu, elev al Şcolilor Blajului, apărarea limbii devine un legământ sacru, apărarea ei fiind făcută cu preţul vieţii: „N-ajunse iataganul barbarei Semilune / A cărui plăgi fatale şi azi le mai simţim: / Acum se vâră cnuta în vetrele străbune, / Dar martor ne e Domnul, că vii nu o primim! / N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbire / Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm: / Acum se-ncearcă cruzii în oarba lor trufie, / Să ne răpească limba, dar morţi numai o dăm!“ Aceeaşi idee o vom găsi în discursurile lui Timotei Cipariu. Nu sunt multe odele închinate limbii române care pot concura această pagină a lui Cipariu în care nu este nici iubirea exaltată din *Limba Românească* de G. Sion, nici sprinteneala şi adâncimea aforistică din strofele lui Alexei Mateevici, dar în care originalitatea vine din alternanţa accentelor de duioşie şi imprecaţie: „Însă din toate aceste ruine, providenţa ne-a conservat încă în aceste dureri cumplite un tezaur neprețuit, care nu ni l-au putut răpi nice sabia învingătorului, nice cruzimea tiranului ce domnea pe corpurile noastre, nice puterea fizică, nice politica infernală, un tezaur născut cu noi de la ţâţele maicii noastre, dulce ca sărutările măicuţelor când ne aplecam la sânul lor, — tezaur mai scump decât

[10] N. Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat*, Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 234.

BDD-V1878 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)

viața; tezaur pe care dacă l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată ca cineva cu puterea sau cu înşelăciunea, au cu momele să ni-l răpească din mâinile noastre, atunci mai bine, mai bine să ne înghită pământul de vii, să ne adunăm la părinții noştri cu acea mângâiere, că nu am trădat cea mai scumpă ereditate fără de care nu am fi demni a ne numi fiii lor: limba românească“[11]. Şi dascălii şi arhiereii Blajului, urmând pilda vlădicului întemeietor Inocențiu Micu, s-au ridicat cu mare curaj întru apărarea limbii, ori de câte ori a fost ea în pericol. Dovadă elocventă — cuvintele canonicului Simeon Crainic, care în 1842, la încercarea de a se introduce limba maghiară în şcolile româneşti, răspunde că aşa ceva *Blajul nu poate primi şi nici nu va primi în veacul vecilor*.

Meritele Blajului în istoria noastră națională şi culturală au fost nu o dată minimalizate şi contestate. Sunt contestate şi acum, iar păcatele sale sunt adesea hiperbolizate. Un răspuns ce ar putea fi intitulat *Unor critici*, împrumutând titlul unei cunoscute poezii a lui Alecsandri, dă acelaşi Timotei Cipariu într-o scrisoare către George Barițiu, din 1864: „Blajul are vinele sale, are şi Sibiul, Bucureştii, Iaşii, toți românii. Dar Blajul are şi faptele sale la care se poate uita înapoi cu fală. Multe alte locuri din românime au şi au avut cu sute de ori mai multe mijloace de a lucra pentru cler, naționalitate decât Blajul, şi n-au făcut mai mult decât Blajul de n-au făcut mai puțin, de n-au făcut nemica … Blajul mai mult au tăcut decât au strigat, dar Blajul tot au făcut măcar cât de puțin, că în Blaj au fost oamenii cei mai aprinşi de zelul neamului său“[12]. Un asemenea om „aprins de zelul neamului său“ a fost Inocențiu Micu-Klein care stă, la începuturile înnoirii noastre politice, sociale şi culturale precum cuvântul din scriptură. Şi, după modelul său, lungul şir de arhierei şi dascăli ai Blajului, ca în gândul vizionar al vlădicului-martir, închipuit de unul dintre poeții evocatori ai Micii Rome, Radu Brateş, poet, preot şi profesor la Şcolile Blajului: „Gându-i zboară peste ani şi ani. / Uită jertfa care sângeră şi doare: / Vede neamul aprig de țărani / Dărâmând imperii opresoare / … Iar destinul creşte-mpărătesc / Urcă doina în văzduhul larg, / Vede cum de țărmul românesc / Toate valurile câte vin se sparg“.

Este chiar în această incompletă înşiruire o istorie de fapte înălțătoare, ce ar putea fi sintetizate în această *Lecție de istorie la Blaj*, cu virtuți rezumative şi enumerative: „Sunt martiri pentru propăşirea neamului; / Noi l-am avut pe Inocențiu-Klein; / Sunt gânduri-flacără ce se încheagă-n „şcoli“ şi luminează

[11] Timotei Cipariu, *Discursuri* ..., p. 61.
[12] *George Bariț şi contemporanii săi*, vol. IV, București, Editura Minerva, 1978, p. 257.

BDD-V1878 © 2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)

veacurile; / Noi am avut o Şcoală Ardeleană / Sunt cântece ce însoţesc istoria şi-n vremi de cumpănă ne dau nădejdi / Noi am avut *Deşteaptă-te, Române* / Sunt învăţaţi ce duc faima neamului / Noi l-am avut pe Timotei Cipariu. / Sunt locuri, fapte şi oameni ce adeveresc puterea şi statornicia unei Patrii / Noi avem Blajul!“

Concluzii:

Şcolile Blajului nu sunt Şcoala Ardeleană. Şcolile Blajului sunt instituţii de învăţământ deschise prin râvna vrednicului ierarh, Episcopul greco-catolic Petru Pavel Aron la 11 octombrie 1754, iar Şcoala Ardeleană este „o mişcare culturală sau un curent cultural“, generat în bună parte, e adevărat, de Şcolile Blajului, curent cultural pe care l-am putea defini succint astfel: o mişcare naţională, culturală, ideologică, cu caracter iluminist pentru emanciparea românilor din Transilvania, între anii 1780-1830. Şcoala Ardeleană este mai cuprinzătoare decât Blajul. E adevărat că „nucleul de foc“ al Şcolii Ardelene este Blajul, aşa cum scrie cu memorabile cuvinte Nicolae Iorga: „Aici e pământul sfânt al Blajului, unde au scris, acei înainte-mergători care au fost blândul călugăr Samuil Micu, asprul muncitor fanatic Gheorghe Şincai şi cumintele alcătuitor de teorii, Petru Maior“. Ei sunt principalii reprezentanţi ai Şcolii Ardelene, dacă adăugăm şi pe Ioan Budai Deleanu, autorul acelui unicat în literatura română, epopeea eroi-comică „Ţiganiada“. Confuzia regretabilă şi frecventă în ultimii ani (chiar în reviste de cultură) nu ne merită pentru că în liceu nu se mai studiază Şcoala Ardeleană, moment hotărâtor în evoluţia noastră istorică şi culturală. Într-un fel toată istoria Şcolilor Blajului stă sub semnul metaforic al Şcolii Ardelene, şi în această accepţie autorul notiţei din „Unirea“ n-a greşit. Pentru că înainte de Şcoala Ardeleană propriu-zisă din perioada 1780-1830 cu reprezentanţii pomeniţi Samuil Micu, Gheorghe Şincai şi Petru Maior, putem vorbi de *Precursorii Şcolii Ardelene* (Inochentie Micu Klein, Petru Pavel Aron, Grigore Maior, Gherontie Cotorea ş.a.), iar generaţia paşoptistă, într-o admirabilă continuitate de idei şi idealuri constituie *A doua generaţie a Şcolii Ardelene* (Simion Bărnuţiu, Timotei Cipariu, George Bariţ, Andrei Mureşanu, August Treboniu Laurian ş.a.), iar ideile ei cardinale, originea romană, unitatea de neam a românilor, latinitatea limbii române, continuitatea elementului român în Dacia, preoţia şi dăscălia într-o armonioasă simbioză, pentru slujirea neamului, educaţia clădită pe stânca tare a credinţei se prelungesc până la desfiinţarea temporară a acestor şcoli, odată cu instaurarea comunismului. În acest sens s-a putut vorbi

BDD-V1878 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)

despre istoricul şi geograful Ştefan Manciulea, care ne-a fost o vreme contemporan, profesor la Şcolile Blajului, „ca un ultim reprezentant al Şcolii Ardelene“.

Şcoala Ardeleană este „spiritul Blajului“ sau cum spune Mircea Eliade „pecetea Blajului“ asupra culturii şi literaturii române moderne.

BDD-V1878 © 2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:52:08 UTC)